

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKILLANTIRISHNING LINGVOMETODIK ASOSLARI

Tursunova Baxtigul Botirjon qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
talim tarbiya nazaryasi va metodikasi
boshlang'ich talim 2-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, kitob mutolaa qilish odobi, kitobdan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishda o'qish darslarining ahamiyati yoritib berilgan. Kitob avvalo ma'naviyat manbayi, hayotiy maktabdur. Farzandlarimizni qanchalik kitobxon qilib tarbiyalasak jamiyatimiz shunchalik rivojlanadi va ziyoli bo'ladi.

Kalit so'zlar: mutolaa, kitobxonlik, ta'lim-tarbiya, mustaqil o'qish, sinfdan tashqari o'qish.

Inson tafakkurining o'sishi, bilim doirasining kengayishi, olam va voqealar haqidagi tasavvurlarining oshishi, insonning tinmay mutolaa qilishiga, o'z ustida tinmay izlanishiga bog'liq. Kitobxonlik madaniyatini yoshlikdan shakllantirib boorish lozim. Kitobning inson hayotidagi o'rni beqiyosdir. Yoshlikdan bolada kitobga mehr tuyg'usini uyg'otish, bolaning ma'naviy oziqlanishiga, kamol topishiga yordam beradi. Ma'naviy barkamol, sog'lom fikrli Bolani kamol toptirishda boshlang'ich ta'limning o'rni kattadir. Bolada kitobga mehr uyg'otish, avvalo, oiladan boshlanadi. Ota-ona kitob mutolaa qilsa, farzandda ham asta-sekin kitob mutolaa qilish ko'nikmalari shakllanadi. Bolaga yoshlikdan qiziqarli ertaklar, hikoyalarni mutolaa qilib berish kerak. Maktabga endigina qadam qo'ygan bola kitobning qanchalik qimmatbaho boylik ekanligini anglab yetishi zarur. Boshlang'ich sinflarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda o'qish darslari alohida o'rin tutadi. Bizning rivojlanib borayotgan mamlakatimizda ham kitobxonlikka katta e'tibor qaratilgan. Kitob, avvalo, hayotiy makyab, ma'naviyat manbaidir. U yoshlarni hayot bilan tanishtiradi, hayotni sevish, yashash mohiyatini anglash hislarini tarbiyalaydi. Kitob o'qish orqali bolalarning badiiy idroki, mustaqil fikrlash qobiliyati, mutolaa madaniyati, Vatan taqdiri uchun javobgarlik tuyg'usi tarbiyalanadi. Yurtboshimiz tashabbuslari bilan mazkur masalalarga davlat siyosati darajasida qaralib, samarali ishlar yo'lga qo'yildi. Jumladan, 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi asosida barcha soha va tarmoqlarda amalga oshirilayotgan ulkan o'zgarishlar, avvalo, xalqning ijtimoiy turmushini yaxshilashga, ma'naviy-ma'rifiy tafakkurini yuksaltirishga, barchaga birdek go'zal va farovon hayotiy muhit yaratishga erishishga qaratildi. Jamiyat hayotida ezgu qadriyat va an'analarni chuqur qaror toptirishga,

xususan, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda, ona Vatani hamda xalqiga muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga jiddiy ahamiyat berildi. Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoevning quyidagi fikrlarida ham yaqqol aks etgan: "Ayni paytda, axborot-kommunikatsiya sohasidagi oxirgi yutuqlarni o'zlashtirish bilan 75 birga, yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishga, ularni kitob bilan do'st bo'lishga, aholining kitobxonlik saviyasini yanada oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Buning uchun, avvalo, milliy adabiyotimiz va jahon adabiyotining eng sara namunalarini ijtimoiy tarmoqlarga joylashtirish va ularni keng targ'ib qilishga alohida e'tibor berishimiz muhim ahamiyat kasb yetadi". Prezidentning 2017 yil 12 yanvardagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi F-4789-sonli Farmoyishi bu borada keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirishga zamin yaratdi. 2017-yil 13-sentyabrda "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risidagi" PQ-3271-sonli qarorning qabul qilinishi va uning doirasida belgilangan vazifalar ham yurtimizda kitob mahsulotlarini chop etish, aholining kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish borasida katta o'zgarishlarga zamin yaratdi. Mamlakatimiz bo'ylab "Yosh kitobxon", "Eng faol kitobxon guruh", "Eng kitobxon oila" tanlovlarining tashkil qilinishi va g'olib kitobxonlar turli darajadagi qimmatbaho sovg'alar bilan taqdirlanishi, yirik nashriyotlar tomonidan o'zbek xalqi va jahon adabiyotining durdona asarlari qayta tahrirlanib, yanada sifatli nashr etilishi, ijtimoiy-ma'naviy ko'makka muhtoj fuqaro va oilalarga badiiy-estetik salmoqdor kitoblar, badiiy adabiyotlarning tuhfa qilinishi ushbu qonunlarda belgilangan vazifalar ijrosi bo'lishi bilan bir qatorda aholi, xususan, yosh avlodning mutolaa madaniyatini kamol toptirishga, ma'naviy-ma'rifiy tafakkurini yuksaltirishga keng imkoniyatlar yaratib bermoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berishdagi vazifalarning asosiy qismi o'qish darsida amalga oshiriladi. Bolalar o'qish darslarida to'g'ri, tez, ongli o'qishga o'rgatiladi. Endi, badiiy asar o'qitish bosqichlariga to'xtalib o'taylik. 1. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yoshiga mos keladigan ibratli hikoya yoki ertak tanlab olinadi. O'quvchilar bilan birgalikda badiiy asar to'g'ri, tez va ongli o'ib chiqiladi. 2. Asarning g'oyaviy asosi, mazmuni o'qituvchi tomonidan tushuntiriladi. 3. Badiiy asar o'quvchilarning hayotiy tajribasi bilan umumlashtiriladi va xulosa chiqariladi. 76 4. Sinfda o'qish o'quvchilarning kitobxonlik madaniyatini shakllantiradi. Bolalar bu kabi jarayonda o'qish bilan birgalikda kitobdan to'g'ri foydalanish kerakligini ham o'rganib boradilar. O'qituvchi bolalarga kitobni toza, ozoda tutish kerakligini, kitobni o'tirgan holatda yorug' xonalarda o'qish kerakligini ham tushuntirib boriladi. Bundan tashqari bolalarda kitobxonlikni tarkib toptirish uchun Bolalarda mustaqil kitob mutolaa qilish ko'nikmasini shakllantirish kerak. Sinfda o'qituvchi birorta badiiy kitobni

belgilangan muddat ichida o'quvchilar o'qishi lozimligini aytib o'tadi. Kitobni o'qib tugatgan o'quvchini rag'batlantirishi aytib o'tiladi. Bunda bola kitobni uyda o'zi mustaqil ravishda o'qiydi, fikrlash doirasi kengayib boradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga mustaqil uyda o'qishlari uchun kitob tanlayotganda, albatta, bolaning yoshini va qiziqishlarini hisobga olgan holda kitob tanlash lozim. Bola o'ziga yoqqan asarni butun vujudi biulan o'qiydi, nafaqat o'qiydi, balki o'qigan badiiy asari haqida mustaqil fikr ham yurita boshlaydi. Bolalar kitob mutolaasini tugatgach, asar haqida savollar berish, bolaning asar haqidagi fikrlarini tinglash bolada kitobga bo'lgan mehrni yanada o'stiradi. Masalan, bola asarni o'qib tugatgach, quyidagi savollarni berish tavsiya etiladi: 1. Asarda nima haqida ekan? 2. Asardagi qaysi qahramonlar sizga yoqdi? Nima uchun? 3. Qaysilari yoqmadi? Nima uchun? 4. Asardan qanday xulosa chiqarsak bo'lar ekan? Kabi savollar bolaning fikrlashini o'stiradi hamda nutqining o'sishiga yordam beradi. Kitob mutolaasiga munosabatni tubdan o'zgartirish uchun avvalo, ziyoli insonlarga suyanishimiz kerak. Ya'ni ,kitob targ'ibotchilari qanchalik bilimli, ziyoli bo'lsa, shuncha ijobiy natijaga erishish mumkin. Kitoblar qaysi janr yoki mavzuda bo'lishidan qat'iy nazar, u ma'naviyat quroli ekanini mas'uliyat bilan to'la-to'kis anglashimiz lozim. Zero, kitob-ma'naviyat boyligimizdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qosimova K, Matjonov S, G'ulomova X, Yo'ldosheva Sh „Ona tili o'qitish metodikasi”- T. Noshir.2009. 77
2. Ernazarov G'. „Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi”- Toshkent: „Ilm ziyo”- 2013.
3. “2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha HARA KATLAR STRATEGIYASI” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 12 yanvardagi “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida”gi F-4789-sonli Farmoyishi.